

WOJCIECH KOWALSKI, URSZULA BANAS

**NOWE STANOWISKA *ALISMA LANCEOLATUM* WITH. (*ALISMATACEAE*)
I *ZANNICHELLIA PALUSTRIS* L. (*POTAMOGETONACEAE*)
NA POJEZIERZU ZACHODNIOPOMORSKIM**

**NEW SITES *ALISMA LANCEOLATUM* WITH. (*ALISMATACEAE*)
I *ZANNICHELLIA PALUSTRIS* L. (*POTAMOGETONACEAE*)
IN THE WESTERNPOMERANIAN LAKE DISTRICT**

Katedra Botaniki, Akademia Rolnicza
ul. Słowackiego 17, 71-434 Szczecin

Słowa kluczowe: rzadkie gatunki, *Alisma lanceolatum*, *Zannichellia palustris*, gmina Pyrzyce, Pomorze Zachodnie.

Key words: rare species, *Alisma lanceolatum*, *Zannichellia palustris*, commune Pyrzyce, Westernpomerania.

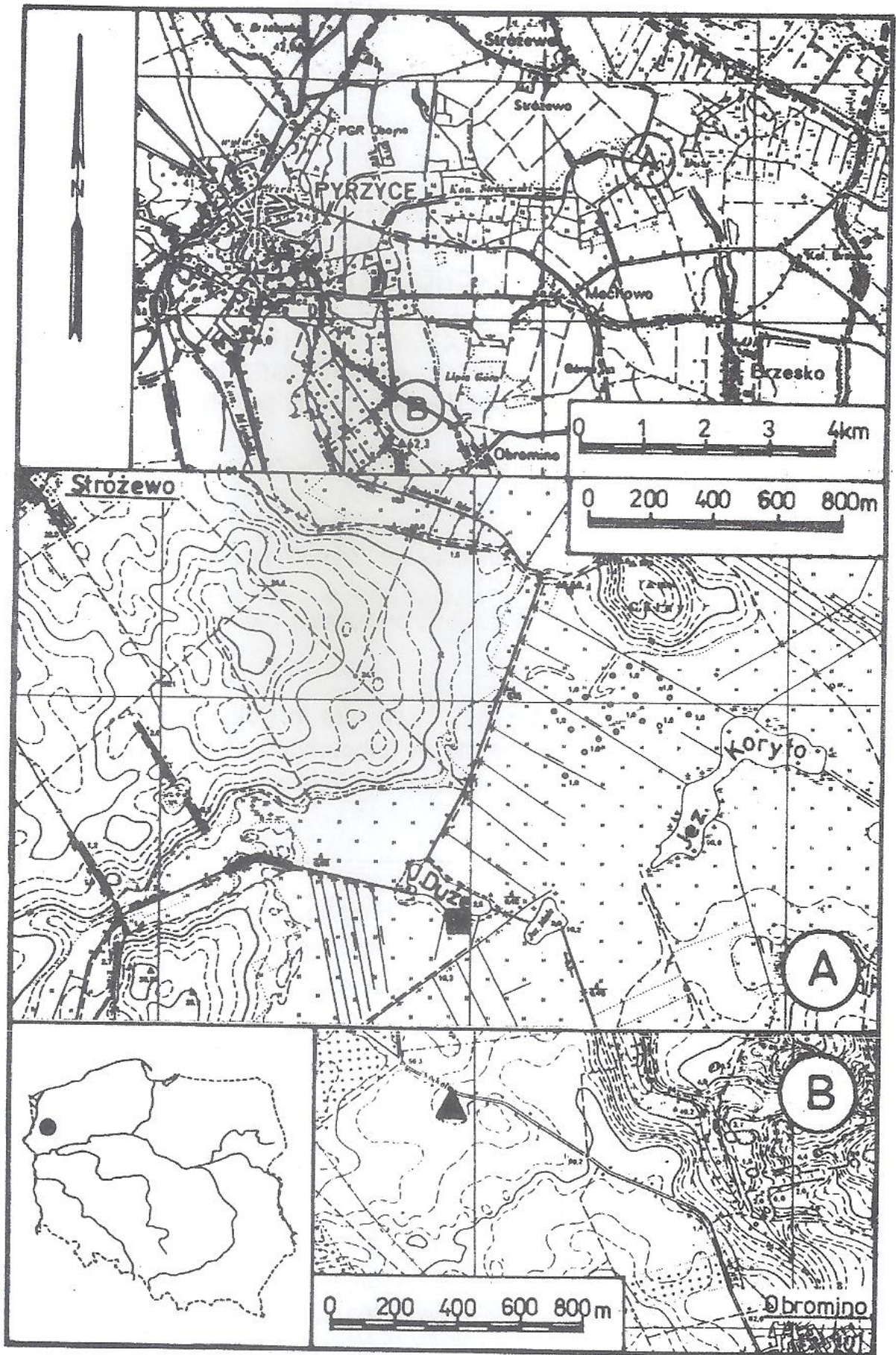
Summary The paper presents new sites of two rare in Polish flora species: *Alisma lanceolatum* and *Zannichellia palustris* in the neighbourhood of the town of Pyrzyce in Western Pomerania. Ecological characteristics of the habitats of these species and their taxonomic position are presented.

W trakcie badań inwentaryzacyjnych szaty roślinnej gminy Pyrzyce, prowadzonych latem 1998 roku, odnaleziono nieznanne dotychczas stanowiska dwóch rzadkich we florze Polski gatunków związanych z ekosystemami wodno-bagiennymi.

***Alisma lanceolatum* With.**

Alisma lanceolatum With. (żabieniec lancetowaty) należy do rzadkich gatunków roślin bagienno-wodnych, reprezentujących grupę ekologiczną hydrofitów bądź helofitów. Pomimo umieszczenia go na liście gatunków zagrożonych (Jasiewicz 1981) nie został ostatecznie uznany za takson wymierający i uwzględniony w aktualnie obowiązującym wykazie wymierających i zagrożonych roślin naczyniowych Polski (Zarzycki 1986). Z powodu braku dostatecznych informacji o częstotliwości występowania oraz liczebności populacji na Pomorzu Zachodnim gatunek ten należy do grupy taksonów o nieokreślonym zagrożeniu (Żukowski, Jackowiak 1995).

Taksonomicznie *Alisma lanceolatum* odróżnia się od często spotykanej *Alisma plantago-aquatica* mniejszym i delikatniejszym pokrojem, jajowato-lancetowatymi blaszkami liściowymi, zwężonymi klinowato w ogonek, trójkątnymi na szczycie płatkami, z przodu nieco podwiniętymi i odlegle ząbkowanymi.

Ryc. 1. Lokalizacja stanowisk: A - *Zannichellia palustris* L., B - *Alisma lanceolatum* With.
 Fig. 1. Location of sites: A - *Zannichellia palustris* L., B - *Alisma lanceolatum* With.

Nowe stanowisko *Alisma lanceolatum* zlokalizowano w kompleksie pól uprawnych - 1,3 km na NW od miejscowości Obromino po SW stronie drogi do miasta Pyrzyce (ryc. 1B) - - ATPOL-AC 15. *Alisma lanceolatum* rośnie na śródpolnym wymoczyisku o stałym zabagnieniu i podtopieniu wodą osiagającą miejscami głębokość 0,4 m. Podłoże jest żyzne, namulone, z dużym udziałem frakcji gliniastych sprzyjających stagnowaniu wody w ciągu całego okresu wegetacyjnego. Wymoczyisko ma owalny kształt i średnicę do 15 m. Dość liczna populacja gatunku utworzona jest z osobników dorodnych, zasiedlających obrzeża stanowiska pasem 2 m szerokości. Siedlisko jest silnie nasłonecznione. Gatunkowi towarzyszą *Polygonum amphibium* f. *terrestre*, *Alopecurus aequalis*, *Silybum marianum*.

Fitocenoza ma charakter kałużowy, co prawdopodobnie związane jest z okresowym podorywaniem jego brzeżnej strefy. Świadczy o tym także mały stopień pokrycia osiagający w sierpniu zaledwie ok. 20%. W efekcie zbiorowisko trudno umiejscowić w systemie fitosocjologicznym, jakkolwiek gatunek traktowany jest jako wyróżniający związek *Elatini-Eleocharition ovatae* Pietsch 1965 z klasy *Isoëto-Nanojuncetea* Br.-Bl. et R. Tx. 1943 (Matuszkiewicz, 1981).

Na Pomorzu Zachodnim *Alisma lanceolatum* znana jest z 6 rozproszonych stanowisk zarejestrowanych w latach 1963-1991 (Wayda 1997). Szmajda (1974) podaje 2 inne stanowiska z terenu miasta Pyrzyce, jednakże bez dokładnej lokalizacji.

Północna granica zasięgu *Alisma lanceolatum* biegnie od Szkocji do środkowej Azji, południowa - sięga do północnej Afryki i północno-zachodnich Indii. W środkowej Europie gatunek ten ma rozproszone stanowiska i jedynie w dolinach dużych rzek spotyka się go częściej. W Polsce największą koncentrację stanowisk gatunku obserwuje się w różnych zbiorowiskach roślinnych dolin rzecznych na terenach otaczających dolną i środkową Wisłę (Kępczyński, Rutkowski 1991).

***Zannichellia palustris* L.**

Zannichellia palustris L. (zamętnica błotna) należy do rzadko spotykanych hydrofitów reprezentujących grupę ekologiczną elodeidów.

Nowe stanowisko *Zannichellia palustris* zarejestrowano w wodach Jeziora Dużego położonego we wschodniej części gminy Pyrzyce - 2 km w kierunku na SE od miejscowości Stróżewo (ryc. 1A) - ATPOL-AC 15.

Zannichellia palustris zasiedla płytkie wody strefy sublitoralnej tego jeziora, tworząc zwarte jednogatunkowe agregacje na organicznym podłożu, rozproszone głównie wzdłuż południowego brzegu. Płaty roślinne osiagają wielkość do 0,5 m². Poszczególne osobniki dorastają do 15 cm. Siedlisko występowania charakteryzuje się silnymi procesami eutrofizacji oraz zanieczyszczeniem zbiornika przez szlamisty osad. Namuły cienką warstwą pokrywają również poszczególne rośliny. Wody strefy brzegowej w miejscu pojawiania się *Zannichellia palustris* osiagają do 0,4 m głębokości. Są dobrze nasłonecznione, szybko i silnie nagrzewają się latem. Takie cechy ekologiczne siedliska odpowiadają wymaganiom gatunku (Matuszkiewicz, 1984).

W strefie kontaktowej z płatami *Zannichellia palustris* pojawiają się sporadycznie gatunki charakterystyczne z klasy *Potamogetonetea*, takie jak: *Elodea canadensis*, *Potamogeton pectinatus*, *Myriophyllum spicatum*, *Ceratophyllum demersum*, *Potamogeton crispus*.

O eutroficznym charakterze siedliska świadczą również sąsiadujące z płatami *Zannichellia palustris* fitocenozy *Acoretum calami* Kobendza 1948 i *Typhetum angustifoliae* (Allorge 1922) Soó 1927. Oba zbiorowiska są wybitnie nitrofilne i rozwijają się w zbiornikach mających stały i obfity dopływ związków azotowych i fosforowych.

W dotychczasowym ujęciu fitosocjologicznym, stworzonym przez Tomaszewicza (1978), gatunek tworzy zespół *Parvopotano-Zannichellietum* Koch 1926, reprezentujący związek *Potamogetonion* Koch 1926 em. Oberd. 1957. Zespół ten stanowi właściwie bardzo niejednorodną grupę zbiorowisk. Pozycję syntaksonomiczną gatunku bardziej odzwierciedla skrajnie eutroficznym zespół *Zannichellietum palustris* Lang 1967, którego zasadniczy zrząd roślinny tworzy *Zannichellia palustris* ssp. *palustris* i któremu nie towarzyszą gatunki z rodzaju *Najas* sp.

Z terenu Pomorza Zachodniego *Zannichellia palustris* znana jest z wapiennych jezior Pojezierza Myśliborskiego - Będzin i Chłop (Jasnowski 1972). Żukowski i Jackowiak (1995) zaliczają ten gatunek do taksonów zagrożonych na terenie Pomorza Zachodniego. Zagrożenie wynika z niewielkiej liczby stanowisk oraz z małej populacji w zagrożonych lub labilnych typach biotopów.

Gatunek zasiedla całą kulę ziemską, z wyjątkiem kontynentu Australii. Występuje w wodach słodkich stojących lub bardzo wolno płynących, a także w wodach słonawych - wzdłuż wybrzeży morskich. W Alpach osiąga wysokość 800 m n.p.m.

PIŚMIENNICTWO

1. Jasiewicz A., 1981, Wykaz gatunków rzadkich i zagrożonych flory polskiej, *Fragm. Flor. Geobot.* 27 (3): 401-414.
2. Jasnowski M., 1972, Rośliny naczyniowe torfowisk Pomorza Zachodniego. Uzupełnienie II. Florystyka i systematyka roślin naczyniowych, *Fragm. Flor. Geobot.* 18 (3-4): 239-254.
3. Kępczyński K., Rutkowski L., 1991, Występowanie *Alisma lanceolatum* With. w różnych zbiorowiskach roślinnych na terenie otaczającym dolną i środkową Wisłę, *Acta UNC, Biol.* 38: 93-103.
4. Matuszkiewicz W., 1984, Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski, PWN, Warszawa.
5. Szmajda P., 1974, Flora synantropijna Stargardu Szczecińskiego i Pyrzyc, *Bad. Fizjogr. Pol. Zach., Ser. B* 27: 227-261.
6. Tomaszewicz H., 1978, Roślinność wodna i szuwarowa Polski (klasy: *Lemnetea*, *Charetea*, *Potamogetonetea*, *Phragmitetea*) wg stanu zbadania na rok 1975, Wydaw. UWarsz., Warszawa.
7. Wayda M., 1997, Distribution of *Alisma lanceolatum* (*Alismataceae*) in Poland, *Fragm. Flor. Geobot.* 42 (1): 43-48.
8. Zarzycki K., 1986, Lista wymierających i zagrożonych roślin naczyniowych Polski. In: Lista roślin wymierających i zagrożonych w Polsce, red. K. Zarzycki, W. Wojewoda, PWN, Warszawa.
9. Żukowski W., Jackowiak B., 1995, Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski, Bogucki Wydaw. Nauk., Poznań.